

A 6949

A KECSKEMÉTI
REFORMÁTUS TEMPLOM
TÖRTÉNETE

A 6949

TOLLAS BÉLA:

**A KECSKEMÉTI
REFORMÁTUS TEMPLOM
TÖRTÉNETE**

REFORMÁTUS TEMPLOM
TÖRTÉNETE
A KECSKEMÉTI

KATONA
PIROSKA
Hagyatéka

AG949

KEDVES OLVASÓ!

1911—13-ig tartott az az alapos renoválás, amelyet műemlék templomunkon legutóbb végeztek. Ennek bizony már 50 esztendeje. Itt van tehát az ideje annak, hogy megújítsuk mindazok áldozatából, akik igazán szeretik ezt a templomot.

A kecskeméti gyülekezet presbitériuma abban a hitben határozta el a megújítás munkálatainak ez évben való elkezdését, hogy Isten méltóvá tesz bennünket ennek a megtisztelő szolgálatnak az elvégzésére. Mert Istentől nyert nagy kitüntetés egy nemzedék számára, ha templomot építhet vagy újíthat.

De hogy a templomnak ne csak a falai újuljanak meg, hanem felelevenedjenek a gyülekezetnek a templommal kapcsolatos ismeretei is, azért határoztuk el a templom történetének e könyvecskében való kiadását. Ennek bevétele a költségek fedezésére szolgál.

Olvassátok, hálás utódok! S közben gondoljatok a viharok között is szilárd Istenre és a templomépítő s fenntartó, áldozatos ősökre s legyetek hozzájuk méltóak!

Kecskemét, 1958. virágvasárnapján.

Dr. Szabó József
főgondnok

Pap Géza
lelkipásztor.

gyakran megismétlődő országos pestisjárvány is, melynek legszomorúbb emléke az 1678-ik esztendei, amikor Kecskemét város lakosságából is 2570 ember esett e szörnyű vész áldozatául. (1)

Ilyen körülmények között nem csodálkoztunk azon, ha a halál és a pusztulás borzalmainak láttán, minden akarat megbénult volna és minden reményt levert volna a csüggedés. De milyen szépen mutatja fel a magyarságban azt az életerőt, amit az Istenbe vetett hit és az evangélium lelke adott éppen a kecskeméti református nép példája által azzal, hogy mindezzel bátran szembenéz, nem retenti a legszörnyűbb jelen és nem rémíti a legsötétebb jövő fenyegetése sem, hanem Isten megsegítő kegyelmében bízva, templomot kezd építeni.

Ma már tisztán áll előttünk az a tény, hogy egyrészt a törökvilág súlyos megpróbáltatásainak, másrészt az egyre fenyegetőbbben kibontakozó ellenreformáció üldöztetései miatt abban a nagyon szomorú korszakában, a kecskeméti templom építése nemcsak a helybeli reformátusok őseinek volt dicsőséges tette, hanem olyan munka volt, amely az evangélium erejétől áthatott egyetemes magyar reformátusság akkori élő hitének örökség példája.

I. A FATEMPLOM.

A reformációnak Kecskeméten való megszilárdítása után, 1564-ig, az akkor még »Luther Köröstyénök«-nek nevezett hívek közösen használták a katolikusokkal együtt az egyetlen templomot, a mostani, ún. »barátok templomát«. Ebben felváltva tartották istentiszteleteiket. (2) 1564-ben a templomot teljesen és végleg átengedték a katolikusoknak és az átengedés alkalmával békés egyezséget kötöttek velük Végh Mihály akkori főbíró házánál. (3) A hagyomány szerint — és ez feltehető — már négy év múlva, 1568-ban ugyanazon templomot körülvevő kerítésen belül, fatemplomot építettek és 110 esztendeig ebben tartották istentiszteleteiket.

Arról, hogy milyen lehetett a fatemplom, semmi más tudósításunk nincs, mint Selymes Jánosnak, az egyház egyik későbbi lelképásztornának (1700—1721) ez a rövid feljegyzése: »...szép Fa Templomot és Fa Tornyt is építettek a Reformátusok magok számára és abban igen szép Harangokat. Amelylek között emlékezetesebb s leg nagyobb volt az, amelyzet ama bold. eml. öreg Rákóczi György, Erdélyi Fejedelem aján-dékozott vala.« (4)

Az említett harangot I. Rákóczi György 1641-ben adományozta a kecskeméti egyháznak, miután a kecskemétiiek ezirányban kérelemmel fordultak hozzá. Az adománylevélből megállapítható, hogy szívesen és gyorsan tett eleget a kecskeméti egyház kérelmének, mert a március 2-án írott kérelemre már április 8-án azt válaszolja, hogy: »... az harangot már elkészítettük, s ki is küldtük kívánságtok szerint: adja Isten, Világ végezetig keresztýn Ecclésiáknak szolgálhasson.« (5)

A fatemplom azonban nemcsak pusztán faépítmény lehetett, hanem köből épített részei is voltak. Abból a török iratból lehet következtetni erre, mely a már leégett templom egy életveszélyessé vált boltozatának a leszedésére ad engedélyt és az irat hátlapján levő akkori eredetű ezen feljegyzésből: »Az kú Rakás Bontásáról való levél.« (6)

A fatemplom tornyát óra is ékesítette, ezt is egy 1675-ben kiadott

török engedélyből tudjuk, mely így szól: »Miután a Kecskemét városbeli kálvinista egyház óráját s harangját fedező romladozott toronytető szük-séges kijavítására engedélyt kértek: az ezeknek megadatik.« (7)

Elég jól megépített épület lehetett a fatemplom, mert mintegy 70 esztendőn át minden különösebb baj nélkül szolgált az istentisztelet helyéül. Bizonyosága ennek az, hogy sem az egyház, sem a város levéltárában nem maradt fenn ebből az időből származó javítási engedély, pedig a törökvilágban a legkisebb javítás elvégzésére is engedélyt kellett kérni.

Az 1640-es évektől kezdve azonban már gyakran találkozunk ilyen iratokkal. A javításról szóló, első fennmaradt engedély 1642-ből való, amikor a torony egyik oldala annyira megroskadt, hogy a kidülés veszélye fenyegette. A budai pasától kaptak engedélyt faoszlopokkal való megtámogatására. Az engedélyért 201 tallért kellett fizetniök. A következő évben ismét engedélyeztetniök kellett újabb megtámogatását. Mindkét esetben kikötötte a török, hogy a toronyt magasabbra emelniök nem szabad. (8) 1653-ban a templom tatarozására és bevakolására kérnek engedélyt, amit a kincstárnak járó 15 piaszter lefizetése után kaptak meg. (9)

1658-ban a már 90 éves templom, tovább nem bírván az idők terheit, alapos restaurálásra szorult. Február 8-án szerződést kötöttek Kerekes Tamás debreceni mesterrel a munkálatok elvégzésére. Az építőmester kötelezi magát, hogy: »a romladozott Templomoknak (!) ... felét, avagy karral együtt, az megh mutatot és el intézett mód szerint, az mennél illendőbb Isten után megh csinálom, benne levő ifjaknak statussa, avagy karra együtt, az megh mutatot és el intézett mód szerint, az szegények színe előtt való porticussal egyben.« A kialakított munkadíj a következő volt: 135 tallér, azaz 116 forint, 25 fertály »élet«, azaz gabona és pedíng a fele búza, a másik fele köles és árpa. Ezenkívül 18 sajt és »jó néhány gömölye« túró, ez utóbbit az egyház vezetőinek emberségére bízzán. A szerződés Bereghi János lelkipásztor (1655–1661), Szabó István gondviselő és az akkori előjárók előtt kötöttet. (10)

A katolikusokkal közös cinteremben levő fatemplomukat a reformátusok az 1564-ben kötött egyezség értelmében mindaddig békességben és háborgás nélkül használták, amíg Lippai György esztergomi érsek engedélyt nem adott a Ferencrendi szerzetesek betelepülésére. 1647-ben azonban a kecskeméti katolikus lakosok kérelmére a kötemplomot átadta nekik. (11) Amint a szerzetesek megerősödtek, az addigi vallási békességnek is vége lett. A két felekezet közötti viszony annyira megromlott és elmérgeződött, hogy az 1650-es években már mindkét részről egyenesen a nádorhoz, Wesselényi Ferenchez fordultak panaszaikkal. Wesselényi néhányszor megintette őket, hogy: »az illetén villongásnak békét hagyván, ilyenek egymás közöt keresztényöl és csendes békességben.« — De ennek semmi foganatja nem lett, azért 1658-ban Pozsonyba, maga elé idézte őket és ott a béke biztosítására, február 5-én szigorú megegyezést kötöttet velük. (12)

Ez az egyezségirat annyiban bír jelentőséggel, hogy egyedül ebben találunk némi támpontot a templom helyének megállapítására. Ennek ugyanis a 3. pontja a templom fundusának a kerítése felől is intézkedik és kimondja, hogy a templomot körülvevő és attól napkeletre eső sővény helyben marad, a napnyugatra eső pedig — mely a kőtoronyig ér — feljebb vitessék. Ebből az állapítható meg, hogy a fatemplom a Ferencrendiek templomától keletre feküdt.

Füleken kelt levelében, — amelyet az egyház küldötteinek adott át, — az a parancsa foglaltatott, hogy a kálvinisták a katolikusokkal már előbb kötött megegyezés értelmében, most már ezen parancs kézhezvételétől számított háromszor 15 nap elteltéig, az eddigi közös cinteremből végleg vonuljanak ki és a maguk temploma építéséhez kezdjenek hozzá: „másként az megirt büntetésben esnek, s el sem kerülük”.

Ez a büntetés 5000 arany bírsággal sújtotta volna őket. (20)

Nyilvánvaló, hogy a szigorú parancs is serkentőleg hatott az építés mielőbbi megkezdésére és a legnagyobb sietségre sarkallta őket. Abból is láthatjuk ezt, hogy ennek következménye lehetett, hogy már február 12-én Debrecenben találjuk az egyház megbízottait és közöttük ugyanazt a Sárközi Pált, aki január 26-án még Füleken volt, amint a kőművesekkel az építésre vonatkozó szerződést megkötik.

Koháry parancsa alapján állapítható meg hozzávetőlegesen az építés megkezdésének ideje. Ezt a napot április 11-ére teszik annak az emlékiratnak az alapján, melyet 1820 július 25-én helyeztek el az akkor feltett toronygomba. Lehetséges, hogy tényleg akkor kezdődött, de valószínűbb, hogy a parancs megszegésének következményétől félve, már március 20 körül megkezdték a munkát.

Debrecenben tehát a már említett napon, február 12-én Sárközi Pál, Tar György és Király István, — András, László és Máté nevű kőművesekkel megkötik a szerződést. (A kőműveseknek csak a keresztnevük van említve. Úgy látszik, az akkori idők szokása szerint a vezetéknevet a mesterség és foglalkozás nevével jelölték csak, így találjuk bejegyezve az ácsot Ács Lászlónak, az üvegezőt Üveges Imrénének és a mészkeverőt Mészkeverő Mátyásnak.) Ezen szerződés értelmében kötelezik magukat a kőművesek, hogy: „50 sing hosszú, 22 sing széles és 12 sing magas kőfalú templomot építenek, a torony szélessége 5 sing, illendő vakolással, meszeléssel és kőlábbal együtt. A kialakított munkadíj 500 tallér, 6 pár szattyán csizma, 3 vég fehér abaposztó, 3 vég törökvászon volt. Kötelezik magukat, hogy három mesterlegényt vesznek maguk mellé és végül kötelezik magukat igaz keresztényen hitükre és becsületükre, hogy teljes tehetségük szerint munkálkodnak rajta szerénységgel. A szerződést a kőművesek kézjegyükkel látták el, az egyház megbízottai pedig aláírásukkal. (21)

Ebben az esztendőben csak az alapját rakták le. Ezt bizonyítja a templomban levő egykorú tábla is, melyen ez áll: „fundamentuma felvetetett 1680. Eszt.”

Az 1680-ik esztendő egyébként a további munkára való erőgyűjtés éve volt.

1680. május 19-én meghatóan szép segélyezés iránti kérvényt küldenek a solti és pataji (Dunapataj) eklézsiákhoz, valamint „az Duna mellett lévő becsületes városi és falusi lelkitanitókhoz”. Ez a kérvény nemcsak a templom története szempontjából becses irat, hanem különös értéket kölcsönöz neki az, hogy bepillantást nyújt a XVII. század sok nyomorúságával küzdő reformátusainak a lelkivilágába. Annak a szegény léleknek minden kincse: Istenbe vetett erős hite. Erzi a megtérés szükségét és érzi a kegyelem egyedül megtartó erejét. Elmondják ebben a kérvényben, hogy Isten bűneikért sújtotta a templom elvesztésének csapásával és pedig igaz ítélete szerint. Azután ezt olvassuk benne: „Istenünknek fel vagyon az Ó karja húzva, ha meg nem jobbulunk.” Majd ez a gyönyörű, a lelkek erejéről bizonyosságot tevő vallomás szólal meg:

„Mind ennyi Istenünk látogatásában is nem lankadott meg az mi szivünk Istenünk Tisztóletti hajlékának föl építésében, s ott azt mondjuk az Izraelitákkal, bár az mi nyelvünk az mi nyelvünkhez ragadjon, ha az mi Istenünknek hajlékának föl építéséről el feledközünk...” A kérvény ezzel a kérelemmel zárul: „mivel hogy romlott állapottal vagyunk, foljamottunk az kedetek Istenes kereszteni segítségéhez, ilyen Istenes munkánkban segéllyen bennünket az kinek Isten mint njujtotta az ő Talentomait...” (22)

Midőn e segély iránti kérelmet kibocsátották, már megindult a templom alapjának a lerakása és az építés szabad folyása részben biztosítottak is látszott a budai pasától szerzett engedély és Koháry István rendelkezései alapján. Ők azonban nagyon jól tudták, hogy mindez nem elég. A török engedélyben nem lehetett eléggé bízni, különben is az csak a régi helyen felépítendő templomra vonatkozott. Ezenkívül tudták, sőt nem egyszer tapasztalták, hogy a török minden alkalmat felhasznál zsarolásukra. Egy teljesen új templom felépítését csak akkor látták eléggé biztosítottnak, ha arra a legmagasabb hely engedélyt bírják. Azt jelentette ez, hogy egyenesen magától a szultántól kell azt megszerezni. Ennek megszerzésére kiküldték Konstantinápolyba egy, a szultáni udvart ismerő török kíséretében Kovács Istvánt és Mohácsi Miklóst. Széleskörű megbízással ruházták fel őket, — amint ezt levelükből látjuk —, csak-hogy eredménnyel térjenek haza.

Közelebbi adataink nincsenek e két férfiről, de bizonyára a török nyelvet jól beszélő és egy ilyen fontos ügy elintézésére alkalmas személyek voltak. Annnyit tudunk róluk csupán, hogy mindketten kecskeméti lakosok és levelükből, valamint írásuk karakteréből és stílusából megállapíthatólag, művelt emberek voltak.

A két férfit 1680. május elején már ott találjuk a szultáni udvar körül. Május 6-án 521 aranyat vesznek kölcsön a német császár embereitől — valószínűleg a követségtől — azzal a feltétellel, hogy a kecskeméti egyház ezt az összeget három hónap múlva Novák Áron és Hirsle Jónás budai lakosok kezébe fizeti vissza. Az erről szóló kötelezényt magyar, latin, német, török és zsidó nyelven állították ki. (23)

Bár több levelet is írtak haza, de ezek közül csak egy maradt meg, amely június 13-iki keltezéssel van ellátva. (24)

Ez a levél igen fontos adatokat tartalmaz az engedély megszerzésére vonatkozólag és világosan elénk tárja, milyen fáradságos eljárással és a kecskeméti hívek mennyi áldozatával járt annak elnyerése. De fényt vet a szultáni udvar környezetében élő, magasállású személyek pénzhűségére és zsarolásaira is.

A levélben ezt írják haza: „csak az egy élő Isten tudja, miképpen leszen az el kezdött dolgainknak vége, (mind az által az Isten gondot visel) nem mongyák ugyan hogy meg nem leszen hanem, biztatnak; egyik hétről az másikra halogatták.”

Írják, hogy a fővezér előtt már kétszer is voltak bizonyos közbenjáró török urakkal, de mind a kétszer csak további halogatás lett az eredmény. Ki kell várni — mondták az illető urak — azt az időpontot, mikor jókedve van. A jókedve pedig a pénztől függött, mert végül mégis megmondta, hogy 444 aranytól függ az engedély. Ezt az összeget vették kölcsön a német császár embereitől és ennek három hónapi kamatját számították hozzá, ami 77 aranyat tett ki, így jött ki az 521 arany, melyről az említett kötelezényt adták. Ez azonban még nem volt elég. A közbenjárók — vagy ahogy ők nevezik: „ez dolgokat forgató Urak is” — 300

tallért követeltek, ami 133 aranyat jelentett. Kénytelenek voltak ezt az összeget is kölcsön venni és június 2-án a már említett helyről fel is vették. Ehhez megint hozzászámították a három havi kamatot — vagy ahogy akkor nevezték: „Ozszorát” —, a 15 aranyat és így 148 aranyról írtak egy újabb kötelezvényt. Az összes tartozás tehát, kamatokkal együtt, 669 aranyra rúgott.

Az adósleveleket elküldték Sárközi Pálnak és Király Istvánnak, azzal a megjegyzéssel, hogy: „minek előtte az 3. holnapok el telnének annyak előte gondokodgyék kegyelmetek felőle”.

A levél további részében elmondják, hogy csak az Isten a megmondhatója, mennyi búval telt várakozással élnek odakint. Sokba kerül a két ló tartása is, de eladni sem lehet, mert amennyibe csak az egyik ló került, annyit a kettőért sem adnának. Kovács István még külön kéri Sárköziéket, hogy viseljenek gondot a háza népére, mert amikor eljött, nem sok pénzt hagyott náluk, azt pedig nem tudják, mikor lehet hazamenni. Aláírásuk alatt még ezt olvassuk: „élünk Isten jóvoltából”.

Nagy áldozatba került küldetésük azonban nem volt hiábavaló.

Miután a sejk ül, iszlám — a legfőbb pap — a diván által hozzá intézett ezen kérdésre: „az iszlám városától távoleső oly helységben, melynek lakosai általában keresztényen alattvalók, — ezek templomot akarnak építeni, kell-e őket abban akadályozni? (25) — „nem”-mel felelt; az engedély ezáltal biztosítva volt.

IV. Mohamed szultán erre hamarosan ki is adta díszes engedélyét, mely a budai vezérpalatához és az ottani kádihoz intéztetett. A szultáni engedély ezzel a figyelmeztetéssel végződik: „... vigyázzatok, hogy ezen hitetlenek templomépítés színe alatt palánkot s várat ne építsenek, mert ez esetben a gondatlanság vétke titeket terhelvén, bűnhődni fognátok. Ezért gondosak legyetek!”

Az engedély hátlapján ez a jegyzet állt: „Anno 1680. Az győzhetetlen Török Császár Levele az Kecskeméti Kálvinista Templom építéséről. Kovács István hozta Mohácsivall.” (26)

Az engedély megnyerése feletti örömet azonban erősen megzavarta Koháry István, a császárhú földesúr és főkapitány. Mihelyt megtudta, hogy a reformátusok a szultánhoz fordultak engedélyért és azt meg is kapták, haragra lobbant. Eljárásukban szigorú parancsa megszegését és mint Hornyik is írja: (27) hazaárulást látott. Magához idézte a reformátusok vezetőit, hogy kérdőre vonja és megbüntesse őket. Igen szigorú büntetés várt rájuk az 1679. január 13-án kiadott parancsában foglalt fenyegetése szerint, mely így szól: „Kuruczot s Törököt akár ki is ugy emlyiten vagy forditson elő ezen dologban, (t. i. a templomépítésében) fejével és jószágával fog fizetni.”

Ezt a veszedelmet a franciskánusok főnöke, névszerint Gérard páter fordította el róluk, aki a kálvinistákat megelőzve, Koháryhoz sietett és megmagyarázván nehéz helyzetüket, irányukban kiengesztelte. (28) Ennek következménye lett Kohárynak egy újabb, 1680. december 9-én kelt rendelete, melyben Gérádrára hivatkozva írja, hogy a büntetést függőben hagyja, egyúttal ismét szigorúan megparancsolja, hogy az előtte kötött egyezséget mindkét felekezet tartsa meg. A parancsban említett egyezség nemcsak a két fél közötti békekesség megtartására vonatkozott, hanem annak, a katolikusok által fizetett 2000 tallérnak a reformátusok részéről írásban való elismerésére is, amellyel azok a reformátusok birtokában

volt fatemplom helyét és az új templomot körülvevő kerítés felerészének általuk vállalt építését megváltották. Követeli, hogy erről testimoniális leveleket írjanak, azok egyik példányát hozzá juttassák, a másik két példányt pedig külön-külön maguk őrizzék meg. (29)

A kálvinisták hamarosan eleget tettek a parancsban foglaltaknak és december 30-án „contractuális levelet” adtak, melynek egy része így szól: „My Calvinista Renden Lévoők örülvén az jövevendöbéli békességnek... engedünk az eö Naga (Nagysága) Szép intésének... az előbbeni Czinteremet mint egészen oda engedönk az Pápista Urainknak megh másolhatatlanull... Kiért nekünk az Pápista uraink adánnak az magok saját javaibull Kettö ezer Tallérokat melyeket felis vettünk.” (30)

A sok gonddal-bajjal, nagy utak megtételével járó 1680-ik esztendő elmúlt. Hálaadással állhattak meg a végén, mert tervezett munkájukat Isten segítségével elvégezték. Készen állt a templom alapja és a következő évben már építhették rá a falakat.

Az 1681-ik évben történekről jóformán semmit sem tudunk. Ebből az évből nem maradt fenn más irat, mint egy kővágatásra szóló engedély és egy török zsarolási kísérletét tárgyaló jegyzőkönyv. A kővágatásról való török irat, mintegy 40 szekér kő kitermelésére ad engedélyt.

A zsarolási kísérletet pedig a budai kincstár volt defferdárja, egy Muszli nevű effendi követte el, aki 200 ezüst piaszter építkezési díjat követelt tőlük, azzal fenyegetőzván, ha meg nem fizetik, a már épülőfélben levő templomot lerontatja. A reformátusok közül azonban Bíró Nagy János, Bíró György, Király István és mások, a budai diván (törvényhatóság) előtt vádat emeltek ellene. A tárgyalásról felvett jegyzőkönyv szerint: „a példás jelességű Muszli effendi” tagadta az ellene emelt vádat, egyszermint állította, hogy: „neki ezen templom ügyben az illetökkel semmi baja nincs”. A diván ezek után az ügyet elintéztettnak vette és a jegyzőkönyvet az építést biztosító záradékkal látván el, átadta az egyház megbízottainak.

A jegyzőkönyv hátlapján ez a feljegyzés olvasható: „Anno 1681. Muszli Effendi hitlevele, arról való, hogy soha többé az Kecskeméti Uy Temploméért senkit sem háborgat ez miatt.” (31)

Ez a zsarolási kísérlet tehát nem sikerült. 1682. július 22-én azonban újabb ilyen irányú fenyegetés érte őket, de ezt már írásban kapták és valószínűleg kénytelenek voltak vagy pénzzel, vagy valami ajándékkal eleget tenni a felszólításnak.

Hadzsi Ahmed budai kincstartó szólította fel és fenyegette meg őket magyar nyelven írott levélben azzal, hogy mivel a templom építése felől nem tárgyaltak vele, nem tudja, mi az oka? „Ha nem jöttök — írja —, emberemet kiküldöm az munkát láttatni, és ha csak egy makulányit építettetek is, megismeri emberem az új munkát, bizony keserű leszen nektek az hír nélkül való építés, ha meg érünk benne benneteket, hogy építettetek, akkor ha az veremben lesztek alkodnátok, de késő-sütve (székely kifejezés), szinte az után én is tudom mit cselekszem jöjetekek bé tehát, ha minden jóban akartok kárvallás nekül meg maradni.” (32)

Azt bizonyítja ez az irat, hogy a szultáni engedély sem volt elég oltalmat biztosító védelem arra, hogy a templomot zavartalanul felépíthessék és hogy céljukat mégis elérjék, ilyenfajta áldozatokat is követelt tőlük az akkori mostoha magyar sors.

Az 1682—83-ik évből szerencsére már megmaradtak a gondnoki naplók. 1682-ben Király István és Péter János, 1683-ban pedig Varga István és Kis György voltak az eklézsia gondviselői. Mindnyájan lelkiismeretesen bejegyezték, hogy ki mit adott a templomépítésre és ők mit fizettek ki a munkálatokért. Itt-ott egy-egy bővebb feljegyzésük igen becses adatot tartalmaz az építés történetére vonatkozólag.

Ezeknek a naplónak az adatai mind arról beszélnek, hogy az egyszerű emberek Isten iránti szeretetéből, szegény magyarok filléreiből épült a templom. Az akkori idők történelmi családjai gazdag és nagynevű fiainak nevét hiába keressük az adományozók névsorában. Csupa egyszerű névvel találkozunk, amilyenek Szűcs, Takács, Varga. Közöttük sok a névtelen, örökre ismeretlen: egy katona, egy rideg legény, egy túri ember és hasonlók. Igen sokszor olvasunk ilyen bejegyzést: „Tankó Dániel gulyása testamentomban hagyott egy borjút, János béres is adott 2 garast, Kállai László gulyása, Gyurka adott 7 garast”, sőt még koldusok is szerepelnek az adakozók között.

Rábukkanunk néhány gyülekezet nevére is: Debrecen háromszor is küldött adományt, Dab, Szentés, Peterd, Sarkad, Tiszaföldvár, Túr (Mezőtúr) nevét is megtaláljuk. Halas egész birkanáját küldhetett, melyet 3 aranyért és 3 timonért adtak el. Sok pénz lehetett ez abban az időben, abból gondolhatjuk, hogy a Bócze Mihálytól kapott két borjút 40 gara sért adták el. Azt az embert, aki Halasról ide hajtotta a nyáját, gazdagon megajándékozták, mert egy egész forintot kapott. A baranyai gyülekezetek 103 garast gyűjtöttek és küldtek el.

Segítette őket a város is, erről ez a bejegyzés szól: „Illyés István szék bírák Urainkal számot vetvén az mely Marhákat az Templom Épületire Adogattak Juhokat is Egész Esztendő által Minden féle Munkás azzal élt. Mégis fizettek ő kegyelmek az Ecclesiának kezünkhöz Hatvan Hat Tallért tizön két pénzt.”

A legnagyobb adomány volt Kalocsa János 13 és Ros Benedek 7 aranya, Jókai Mór egyik őse is ott van az adakozók sorában: „Comáromi Jókai Mihály küldött Három Garast.”

A pénzadományokon kívül adtak állatokat is; tinót, csikót, borjút, juhot. Csikai Andrásról azt olvassuk: „Istenös indulatlyából adot két sörét.” (Hízott ökröt.) Még az örökre elköltözöttek is hozzájárultak az építéshez. Haláluk után maradt vagyonkájukból gondoskodtak a templomról. Benke Gyuri így hagyott „az Isten házának építésre” egy aranyat és 6 garast. Egy helyen ez a bejegyzés áll: „Bekő András Atyánkfia az mely szólót az Attya Testamentomban Hagyot volt az Eclesiának ismét viszza váltotta Tizön öt Talléron Ugy Hogy ha az Isten ötet Ismét ez világból ki veszi Eclesia számára Hadgya.”

Néha különleges adományokról olvasunk: Kovács Máté szénát adott, az eladott és pénzzé tett dolgok között felsorolnak farkas, meg rókabört is, bizonyára ezeket is erre a célra kapták. (33)

Az építőanyagok beszerzésére elég bőven találunk adatokat, ezekből jól megállapíthatjuk, honnan szerezték be azokat, csak a terméskövek beszerzési helye nem állapítható meg elég világosan.

A téglát helyben égették. A téglavetőket 1680. május 28-án fogadta meg Debrecenben Kovács Péter, aki Varga Mihály ottani téglavető meszternek 20 forint előleget fizetett. Ezt a 20 forintot Kabai Gellért prédikátortól kérte kölcsön, aki 1660-tól 1662-ig a kecskeméti iskola rektora volt. (A 20 forintról szóló kötelezvény valószínűleg Kabai Gellért saját-

kezü írása, mert Kovács Péter, mint írástudatlan csak kézjegyével látta el.) (34)

Az 1682. július 28-iki feljegyzés szerint egy kemence tégláért 7 garast, a gondnoki napló egy másik adata szerint hatezer darabért 22 tallért és 1 garast fizettek ki.

1683. március 27-én újabb egyezséget kötöttek és ennek alapján minden ezer téglá után 3 forintot, minden hétre egy legény után egy itce bort adnak, de kikötötték, hogy rossz téglá ne legyen. (35)

A természetkövek beszerzésére vonatkozólag a következő adatokat találjuk: a már említett 1681-ből való török engedélyben Orgovány pusztá van megjelölve, ahol követ vághatnak. (36)

Valószínű, hogy a Pest melletti Kőbányáról szállították a követ. Erre engednek következtetni az 1682. évi naplóban található alábbi feljegyzések: „Pestre küldöttük az Györgyöt, az kü bányában.”

„Hogy elsőben az Uj Biróval felmentünk az kü vágó Ráczokhoz vittünk Sárközi Pál Uram adta két száz Tallérokából Tall. 20.”

„Másodszor 4 Augusti. Hogy az nazur hivatott az Templom felől vittünk Innen hazul Hét száz Garast oszporát 67. Az Hét száz Garasból fizettünk Matek nevü Rácznak két száz huszon hat Garast.”

„Karácson Havának negyedik napján Ismét az kü Bányában vittem Huszon öt Tallerra való Garast Három Timont nyolcz poturát. Az Huszon öt Talerra való Garasból fizettem az Ablak kövekért Markónak ötven Garast Hat pár csizmát negyven Három Garason Hat végh Abát Hatvan Garason Kalánokat vettem egy Timonon. Ismét Előre adtam Markónak Huszon öt Garast Ajtónak való kövekért.” (37)

A meszet valószínűleg Hatvanban vásárolták, mert egy török elismervény szerint ott fizették le a 23 szekér mész szállításakor az útvámat 1682. július 5-én. (38)

A faanyagot Győről, Veresegyházáról, Szokolyáról és Romhányból szereztek be. Győrben Cseh János és Domján István deszkát és szarufákat vettek. Veresegyházáról Szabó János és Szűcs András szállították oda-való fuvarosokkal azt a 77 szál fát Kecskemétre, amit Csósz Miklós vásárolt. „Adtunk kezökben Száz Garasokat szekeresök fogadni” — említi meg a bejegyzés.

A szokolyai erdőre Hagymási Gergely, Darabos András, Nagy Mihály és Kovács István mentek el, 1682. június 2-án. Ugyanazon lap alján, egyéb bejegyzések után ezt olvassuk: „Ezön Szokolyára menő Embörökk (nek) attunk az kívül fát vegyenek, az Dunára Hordassák Hajtő fogadgyanak vele Nyolczvan Garast. Ismét költségekre husz Garast.” A pénz azonban nem lett elég, mert Bulyuk basának is kellett fizetniök valamiért, — valószínűleg engedélyért — 65 garast, ezért kölcsönre szorultak, amit ott vettek fel.

1682. május 11-én az ácsmunkára megegyeztek Ács Andrással, az „öreg mestör”-rel. A megegyezés így szól: „Ács Andrással alkudtunk megh az Templom s Torony építésére két száz Tallérokban, hat fertály buzában, négy végh fejér Abában, Hat pár Csizmában.” (39)

Az ácsokkal kötött megegyezés arra vall, hogy tavasszal még jó reménységgel azt gondolták, a szépen emelkedő falak láttán, hogy az építési munkák az eddigi rendben folyhatnak tovább. Reménységükben csalódníok kellett, tervük nem vált valóra, hamarébb elfogyott a pénz, mint ahogy gondolták és kimerültek az adományok forrásai is.

Mi volt ennek az oka? Megtudjuk abból a szomorúhangú kérelemből, melyet Apaffi Mihályhoz, az akkori erdélyi fejedelemhez kőso adományozása iránt intéztek. Ebből a kérelemből kitűnik, hogy már az építésnek a fele útján járhattak, amikor kénytelenek lettek a fejedelemhez fordulni.

„... kényszeríteték — írják e kérvényben — Nagod (Nagyságod) keglmes (kegyelmes) tekinteti előt illy utolsó szükségében nyomorult Ecclesiánknak meg jelenünk... kezdettünk, az ur keglme (kegyelme) velünk munkálkodva, kőből ez nagy sivány pusztaságba Templomot ujonna(n) építtetni; kinek In (Isten) jó voltából sok keresztény urainknak istenes adakozások által a derekának kőből való építtetésit véghez is vittük. De mivel keglmes urunk, az Tüz, a sok esztendőtil fogva köztünk levő nagy drágaság és háboruság, szintén a földhöz nyomtanak bennünket, kényszerítettünk ez Szent munkánkat féiben szakasztani.”

Panaszaik feltárása után: „a mennyei úr nevében” kéri, hogy „mélítoztassék, ha egyébbel nem, egy néhány számú kő sóbéli segítségével Ecclesiánkat előb mozdítani, hogy immár egynéhány hónapba féiben álló Templomunk vehesse(n) valami épületet.” Az irat hátlapján ez a jegyzet áll: „Az mivel lehet segítünk 1. 8-bris 1682.” Vagyis 1682. október 1-én. (40)

Nem tudjuk, kaptak-e valami adományt, de minden fennmaradt bizonyíték amellett szól, hogy hiába várták. Az építkezést néhány hónapig szüneteltetni kellett.

Őszre azonban valamennyi pénzt mégis sikerült összeszedniök. A gondnoki napló egyik lapján olvassuk, hogy Sárközi Pál, Király István és Cseh György, Isten segedelméből pénzt szerzett. Aprólékosan számolnak el minden darab pénzcsekről, melyeknek végösszege 139 tallér volt és ezen felül még 13 aranyat is kaptak.

Ehhez az összeghez járult még annak a földnek az ára, melyet Lombos Gergely hagyott testamentumában a templomra és amelyet 98 talléron és 80 pénzen adtak el.

Az így befolyt pénzek tették lehetővé a munka folytatását.

Október 6-án útnak indították az ácsokat a romhányi erdőre, az építéshez szükséges szálfák kiválasztása, esetleg kitermelése végett, ahonnan november 4-ikére jöttek vissza. „A dtunk az kezekhez költségekre 10 tallérra való garast” — jegyzik meg a naplóban. Az erdőből a fa lehordására Tóth János és Nemös Jancsit küldték el, költségükre 13 polturát adtak.

Az 1682-ik évi kiadásokat a kőművesek béérének a kifizetésével zárták le. „Karácson Estin Fizettünk kü Mives pál és lászlónak Tizón két Tallérokat Superfluviumot egy Garast.” Az egy garas felülfizetés karácsoni ajándék lehetett.

Mivel az 1682-ik esztendő végére sem érkezett meg Apaffitól a várva-várt kőso-segély, halvány reménységgel bár, de mégis elküldték az újabb kérelmüket.

Az 1683. január 26-án írott, ugyancsak sóért esedező kérvényükben burkoltan, de mégis érthetően hozzák a fejedelem tudomására azokat a nagy áldozatokat, melyeket a töröktől kapott engedélyért kellett fizetniök. Szószzerint ezt írják: „Templomunknak építésiben az Isten bennünket sok kegyes adakozó kezek és magunk serény forgolódása s költsége alkalmassa(n) elől segétt; de mivel Templomunk helyeire és az építésnek szabadságának meg nyereséiért felette nagy summákat kellett fizet-

nünk az idegen hatalmasaknak mind távol s mind közel valóknak, és az építés feles költséggel kellett s tovább is kellett nevelnünk; e mostani nagy szükség, inséges szolgálat és terhes adózás alatt igen meg fogyatkozunk, melly miatt, hogy e szent munkába meg csüggedni ne kénszeritetnénk, szükségesképpen kellett Nagod keglmességéhez folyamodnunk s alázatosan Nagyságodnak reménkednünk, hogy a Nagod szokott kegyessége szerént méltóztassék promotora lenni e szent munkának. Kérjük azért Nagodat alázatosan tekintse kegyes szemmel könyörgő levelünket, és az ur félben álló háza szükségére Istenünkhöz s keresztényi vallásunkhoz való szerelmiből nyujcsa Nagod keglmes jó akarattját. Kérjük ezennis alázatosan Nagodat, mutassa Nagod ebbéli kegyelmességét — is hozzánk, hogy a Nagod engedelmből az Aknai Tiszteket és Sóvágókat supplicans levelünkkel requirálhassuk, melyet az ur búséges áldásokkal jutalmazzon meg Nagodnak.”

Ezt a kérvényt Ungvári Gergely püspök is ellátta ajánló soraival és címeres pecsétjével. „Naghadnak, hogy ebben, semmi ketsége ne legyen, — írja —, attestalom bona fide, mind ezeket, azon képpen lenni, mint esedező levelek(nek) rendi tartya. Az Ur szent Szinét, tartsa fen Naghodon, mind végigh.” (41)

Minden valószínűség szerint ez a kérvény sem hozott üres ígéretnél egyebet, mert ha kaptak volna valamit, akkor Király István és Péter János gondviselők, a maguk lelkiismeretes pontosságával, bizonyosan éppen úgy feljegyezték volna, mint ahogy feljegyezték a legkisebb garast is.

A kőso-adomány tehát — amire nagy szükség lett volna — elmaradt. A gyülekezet most minden erejének a megfeszítésével arra törekedett, hogy a templomot öszre tető alá hozza. Az 1683. évi adományokon azonban már meglátszanak a kimerülés jelei. Nem csodálkozhatunk ezen, hiszen ebben az évben Kecskeméten többször is pusztító tatárhadak vonultak át. A Patai K. István prédikátor meghívását tartalmazó, 1684. december 19-én keltezett levélben erre az évre vonatkozólag ezt olvassuk: „Az elmúlt 1683 esztendőben egyik becsületes lelkipásztorunkat Vecsei János urunkat Isten a halál által tőlünk el vevén, kellett az rajtunk forgó sok pusztító hadak miatt ekkoráig anélkül lennünk, melyet is nem kicsiny lelkünk fájdalmával kellett megcselekednünk.” (42)

A nyomorúság és szükség nagyfokú takarékoságot parancsolt, ezért a tervbevelt kőművesmunkák egy részét elhagyatták. Mivel a falak nyár közepére valahogy mégis felépültek, augusztus 6-án elszámoltak velük. „Számot vetvén vélek — így szól a bejegyzés —, az hátra maradot munkájért engetének el, az portikus rakásért, Prédikalo székért, torom boltozasaért, padimentum, megh rakásért hatvan Tallérokat, az kü labaknak, az partaszat küvének fel rakasaért.” (43)

Úgy látszik, hogy a kevésbé fontosnak tartott kőművesmunkákkal hagytak fel. A torony magasztását azonban jelentősnek tartották, melyről ez a bejegyzés tanúskodik: „Pál Mestörnek az Torony felljeb Rakasáért fizettünk 6 Tallért.”

Az év második fele a templom befedésének a munkálataival telt el. Kovács Pétert Győrbe küldik deszkáért, Varga Jánost és Kecskés Mihályt Rimaszombatba, lécet és zszindelyt szerezni, majd később Nagy Jánost küldik el a léc hazaszállítására. Tarjánban (Salgótárján) 12 ezer zszindelyt vettek 60 tallérért, de a tarjániakkal valami nézeteltérésük lehetett, mert a bejegyzés végén ezt olvassuk: „Ismét hamis hitükért atunk nekik 10 Garast.” Rimaszombatból is hozattak 9 ezer vörös zszindelyt.

A fuvarosok nagy része gombaiakból, monoriakból és újfalusiakból került ki.

Augusztus 11-én Varga István és Kis György gondviselők megalkudtak a Sáron lakó „üveges” Andrással a templom ablakának „páncélkötésére”. Valamivel később, — a napja nincs feljegyezve — ugyanazok Rozsnyón, az ablakok beüvegezésére. Az alkú így szól: „Mi, Varga István és Kis György Gondviselők lévén Alkudtunk megh Rozsnyón lakozó Üveges Mártonnal, Üveges Imrével, Mártonnak Fiával Petivel, nyolcz Ablakra 76 Tallérokban olvasva az Garast hatával egy Tall. számban, hozzá illendő étell, és itallal, egy Embere, egy meszely bort Ebédre vacsorára.” (44)

Bizonyosan komolyan számítottak arra is, hogy még abban az évben egy új harangot is beszereznek. 1682-ben kezdték el a harangra való gyűjtést és olyan szép eredményt értek el, hogy meg is rendelhették még akkor. A harang azonban valami oknál fogva nem készült el. 1683. június 24-én, bizonyára jóhiszeműleg, elküldték Laskai Pált Püspökibe a harangért. Laskai 40 aranyat vitt magával. Valamivel később Király István és Szívós János is elmentek 65 arannyal, de ezek a pénzt visszahozták és ezen felül 34 forintot is abból a pénzből, amit Laskai vitt magával. A pénz visszahozatala bizonyítja, hogy hiába mentek a harangért, az nem lett kész, csak a következő évben szállították haza, amikor fel is jegyeztették: „A harangért adtunk 70 tallérokat. Borsos Gergely kocsiságáért ugyan akor adtam 8 garast haranghozásért.”

A templom és toronytető befedése november végére készült el, ezt mutatja az Ács András munkadíjának kifizetéséről szóló utolsó bejegyzés, melynek dátuma november 28.

1683. év végére tehát tető alá került a templom, csak a belső berendezése hiányzott még és az ablakok beüvegezése maradt el. De már a torony homlokzatán elhelyezett emléktábla — melyet Csákányi István, az 1683-ban elhunyt Vecsei Mihály helyébe meghívott prédikátor vésett ki — boldogan hirdette: „Aedificium Honori S. S. Trinitatis extructum ab. Ecc. Ref. Kecskemétiensi. Anno Domini M.DC.LXXXIII. (A kecskeméti ref. egyház által a Szentháromság tiszteletére emelt épület. Az Úrnak 1683. évében.)

Az 1684-ik évben a templom belső berendezésén dolgoztak és végre eljutottak odáig, hogy az esztendő végére az istentisztelet céljára használható állapotba került. Ledeszkázták és tapasztották a templom padlását, a toronyba lépcsőket csináltattak, beüvegeztették az ablakokat. Egy karzatot is készítették és a prédikáló szék is elkészült, melynek a fedelét kárpitozták. A „kar” csinálásáért 28 tallért, a szószek kárpitjáért 1 tallért és 10 pénzt fizettek. A templomajtókat felvasaltatták és elkészült a templom körüli kerítés is. Ez a kerítés fából készült, s valószínűleg vesszőből font sövény lehetett. Erre enged következtetni az a bejegyzés, mely a kerítés csinálására vonatkozó adatok közt említést tesz „kötő vesszőről”. A kerítésnek két ajtaja volt, egyik a toronnyal szemben, másik a parochia felőli oldalán.

A karzatokat befestették és lakkozták, vagy ahogy akkor nevezték: „gyantározták”. Padok még nem voltak a templomban, valószínűleg deszkákból állítottak össze ideiglenes ülőhelyeket. Végül megfestették azt az emléktáblát, mely ma is ott függ a templom falán és őrzi azoknak a nevet, akik legtöbbször fáradoztak azért, hogy a templom felépüljön.

Ezen a táblán olvasható elkészültének napja. Ez a nap december

elseje, mely abban az évben péntek volt. Valószínű, hogy ennek elhelyezése után tartották meg a templomszentelés ünnepélyét. A templomszentelés napját nem találjuk feljegyezve. Feltehető azonban, hogy a tábla elkészülte utáni vasárnap, vagyis december 3-án, de minden bizonnyal valamelyik karácsony előtti vasárnap történt. A felszentelésre vonatkozólag csak ezt a rövid bejegyzést olvassuk: „A Templom Dedicálásának alkalmatosságával vettem tyukokat 1 flo 30 pénz Az hívó emberek(nek) 1 garast adtam.” Ebből azt látjuk, hogy az ünnepély nagy közebeddel zárult és sok meghívott lehetett.

Meg kell még említenünk azt is, hogy az építkezésnél dolgozókat az eklézsia élmezte. Gergely deákot fogadták meg ezek részére szakácsnak, akinek az évi bére 10 tallér, két pár kordován csizma, két vég török vászon és egy vég fehér abaposztó volt. (45)

A közvetlen ezután következő évek naplói nem tesznek említést semmiféle lényegesebb munkáról, egészen 1690-ig. Ebben az esztendőben csináltatták a padokat. Először csak a padok egy részét készítették el, majd valamivel később a többi. Erről így szól a napló: „Az Asztalost ismét megfogatuk az egész Templomot székekkel Tele Csinálja Egészben harminc öt forint száz pint bór két font hus minden napra, egy egész fertály buza.”

1693-ban a karzatot újrafestetik, ugyanazon Farkas mesterrel, aki 1684-ben festette be, de most „szép virágokat” is festetnek a deszkáira, — „ugy az mint őkegyelmek(nek) teczik”, vagyis az eklézsia előljáróinak. (46)

A templom kőfállal való kerítése 1700-ban történt. Erre vonatkozólag fennmaradt egy szerződésmásolat, melyet Hölbling János budai kőművesmesterrel kötöttek. Ennek első pontja így szól: „Obligáлом magamat mint böcsülletes Emberséges Mester Emberhez illik, fölylül említet bötsületes Ecclesiának Templomát köröskörül bé keríteni il széllességel és böségel mind annak ellötte fával bé volt kerittetve.” (47)

Ez a szerződés megdönti azon későbbi állítást, hogy a templomot már eredetileg is kőfállal vették körül.

A szerződés 3. és 4. pontja szerint kötelezi magát a mester, hogy húsz oszlopot rak; két, „mennél szebb” kapuszínt épít, kívül-belül bevakolja, bemeszeli és felül téglával befedi. Az építőanyagról az egyháznak kellett gondoskodni.

A téglát az eklézsia égettetette ki és az égetéshez szükséges száraz fát Kajali Andrástól, Ráday Pálnak, II. Rákóczi Ferenc kancellárjának apósától kérték. Kajali a hozzá intézett kérelemre 1700. május 15-én kelt levelében igen szíves hangon válaszolt: „...mely üzenetet én meg akarván becsülnöm” — írja a levélben, értesíti az eklézsia, hogy a logodi erdejéből tíz szekér fát ajándékba ad, a többi pedig, amennyi csak kívántatik, szekerenként 50—50 pénzért adja. (48)

1701-ben Komáromban új szószekeit csináltattak 30 tallérért és onnan szállították Kecskemétre. A szószekek alját kőből készítették és úgy a szószekeit, mint az úrasztalát, továbbá az ajtót, ablakokat és egyes padokat is kárpitoztak.

Harminchat esztendő után, 1720-ban szükségessé vált a templomtető újrafedése. A zsindelezést Lennér Balázs pesti ácsmester végezte, 230 rhénes forintért.

1728-ban, a templomot körülvevő kőfal javítása alkalmával építették

a templomajtó előtti bolthajtásos előcsarnokot, vagy ahogy nevezték: „portikust”.

1756-ban villámcsapás érte a tornyot, melynek kijavitása után helyezték el az új, aranyozott rézgombot. Erről egy fennmaradt íratban ezt olvassuk: „... Pünköst Havának 25-ik napján tetszett a felséges Ur Istennek, bennünket rettenetes ítélet által meg inteni, tornyunkra mennyűtő követ botsátván; mely annak délfelől való oldalát tetejétül fogva, szintén le a köfalig meg szagatván, okot szolgáltatott arra, hogy a reparatio alkalmatosságával, Helv. Confession lévő Ekklesiánkk(nak) Bölts és Kegyes Előljárói u. m.” — következnek az előljárók nevei — „... régi meg avult, és vitorlájátul nudáltatott gombja helyében e szakaszonként meg aranyoztatott veres réz gombot emeltessék, a már fellebb irtt esztendőben Sz. Jakab Havák(nak) 30-dik napján mellyel ékesüllyön, az Isten ditsösségére sok időki! Amen!” Ez az irat a gombba elhelyezettnek a másolatja lehet.

1758—59-ben a templom belső berendezésén végeztek többféle munkát. Először a szószéket alakították át. Erre vonatkozólag ugyan egyéb írásbeli bizonyíték nem maradt fenn, csupán a gondnoki naplóban 1758. május 6-án keltezett bejegyzés, amely szerint: „Az Hámorban az Chatedra alá 2 vasat készítettünk 91 font.” Ebből arra lehet következtetni, hogy a szószék alól eltávolították a régi téglalapzatot és helyette a falba szerelték a szószéket tartó vasakat. Így lett a templom falán „függő” szószékké, amilyen ma is. Ugyanekkor a padok egy részét is kicserélték. Pestről 300 szál deszkát és 200 lécet hoztattak és belőlük 35 padot készítettek, a padok alá gerendákat tetettek. 1759-ben pedig téglával „padi-mentumozatták” a templomot. Ez a téglá nem valami erős lehetett, mert három év múlva már foltoztani kellett. (49)

1770. nyarán ismét villám üthetett a toronyba. Az augusztus 6-iki dátummal kelt bejegyzés utal erre, ahol ezt olvassuk: „Az Úr Istennek ítéleti után a tornyon és a templom tetején tet 12 napi munkájáért Barna Jánosnak 7 Fl. 12 kr”-t fizettek.

1773-ban a régi karzat, — az ú. n. „Deákok karja” — mellett egy új karzatot építettek. Ezek a régi karzatok mind fából készültek, bizonyítja az, hogy mindenütt csak ács és asztalos munkák kifizetéséről adnak számot a gondnoki naplók.

A XVIII. század végén már annyira megsaporodott a reformátusok száma a városban, hogy szűkséggé vált a templom bővítése. 1787-ben hozzá is kezdtek a bővítési munkálatokhoz és azt 1790-ben fejezték be. A templom bővítését úgy oldották meg, hogy annak falait három öllel feljebb emelték, azt bolthajtás alá vették és kétemeletes kőkarzatot építettek. Ugyanekkor, hogy a templom és a torony közötti helyes arány is meglegyen, a tornyot négy öllel magasították és öt öl magas bádogtetővel látták el. 1790. július 21-én történt a toronygomb feltétele. A gyülekezet ekkor 7842 lelket számlált, lelkipásztorai Vég Veresmarti Sámuel, a későbbi superintendens és Göböl Gáspár voltak.

1791-ben készülhetett a barokkstílusú szószék a ma is meglévő formájában. A consistoralis gyűlés 1791. évi szeptember 2-án felvett jegyzőkönyvének adataiból következtethetünk erre. A bejegyzés szerint a régi katedrát „foldoztatták”, de itt nem csak egyszerű „foldozás”, javítás érthető alatta, hanem valami nagyobb munka. Erre vall az a 350 forintot kitevő és ebben a korban igen tekintélyes összeget képviselő munkabér, amit Himer József budai mesternek fizettek, hogy a „Cathedrához való munkát tökéletességre vigye”. Kötelezték a mestert, hogy a katedrát fe-

hérre lakkozza és „cifraszámjainak jóféle arannyal lezendő meg aranyozására”, hogy pedig minél jobb munkát végezzen, a kialakított munkabéren felül, úgy a mesternek mint legényeinek lakást és ebédet is rendeltek. (50)

Amíg a templom bővítésének munkálatai folytak, az építést megörökítő régi emléktábla is lekerült a helyéről és a consistorium gyűléstermében nyert elhelyezést. Onnan csak 1795. decemberében helyezték vissza a templom belső falán levő régi helyére. Az erre vonatkozó határozat így szól: „Templomunk építése iránt költ Momentum a reparátás idejétől ide bent a Consistoriumba volna letéve. Meghatározatott Hogy mivel a Régiség közönségesen mindent gyönyörködtetni szokott és hogy azon Czel melyre nézve régi Jó Eleink azt készítették és elsőben is a Templomban fel függesztették élévetethessen a régi helyére fel függesztethessen s kitétethessen.” (51)

1802-ben került sor a legrégebb padok kicserélésre. Azon év november 1-én keltezett consistoriális jegyzőkönyv adataiból — bár azok nagyon szűkszavúak — az gyanítható, hogy ott folytatták a padok kicserélését, ahol 1759-ben abbahagyták. Tehát az akkor készült 35 pad mellé újakat csináltattak a földszintre, onnan pedig a régebbieket az első emeleti karzatra vitették fel, az ezeken felül megmaradt padok deszkáiból pedig kijavították a második emeleti karzat padjait.

Három év múlva a régi téglapadlózatot felszedték és helyette ún. „márványkővel” rakták ki a „székek” közeit. (52)

1808. június 18-án, az ácsmester hibás munkája miatt, a toronygomb leesett és összetört. Ez az eset szolgáltatott okot arra, hogy az eddigi. aránytalan toronytető magasítását is véghezvigyék. A régebbi bádogtető helyébe két öllel magasabb bádogtetőt építettek és arra október 22-én egy új, aranyozott rézgombot tettek fel.

Az Űrasztalának készítése ideje az 1809—10-es évekre tehető. 1809. június 11-én ugyanis Szánthó Márton, az egyház akkori gondviselője bemutatva az egyháztanácsnak a „Templomba készítettendő Asztalnak rajzolatját a templom kerítésén vágandó harmadik ajtó tervrajzával együtt. Ezeket az egyháztanács jóváhagyta és egyúttal megbízta Szánthót, hogy Pestre menvén, „alkalmas követ vegyen” az asztal számára.

Az Űrasztala azonban mégsem készült kőből. Hogy ezt a tervet miért nem hajtották végre, annak oka, úgylátszik, az volt, hogy időközben más megállapodásra jutottak. Erre vonatkozó adat azonban a jegyzőkönyvben nem található.

A templomot körülvevő kőfal városház felőli oldalán a harmadik ajtó vágatását az tette szükségessé, hogy a hívek szaporodása folytán, szűknek és kevésnek bizonyult a meglévő két kijárat az istentiszteleteken részvevők zavartalan eltávozására. (53)

1819. április 2-án hatalmas tűzvész pusztította el a város nagyrészét. Leégett mind a két katolikus templom tetőzete is. Az egyház előljárói hasonló, esetleges szerencsétlenség megelőzése céljából elhatározták, hogy a templom könnyen meggyúladható zsindeyes fedelét mázas cseréppel cserélik ki. Ugyanekkor a torony bádogteteje és faalkotmánya is annyira megromlott, hogy szükségessé vált egy erősebb, az idő viszontagságainak jobban ellenálló toronytető építése. A hívek áldozatkészsége mindezt hamarosan kivihetővé is tette, úgyhogy a következő esztendőben mind a torony, mind a tetőfedés munkáiba belekezdtek. Még abban az évben elvégezték a toronyfedés munkálatait. A régi fedél helyébe a csillaggal

együtt 11 öl és két láb magasságú, aranyozott rézfedelet emeltek és július 25-én délelőtt 9 óra tájban a hat akó öblösségű, tűzben aranyozott rézgombot — „minden renden és valláson levő összesereglett hiveknek buzgó áldásaiktól kísértetve” — szerencsésen feltették.

A templomtető fedési munkálatait azonban csak az 1822-ik évben végezhettk be, mivel a mázos cserepeknek a szükséges mennyiségben való beszerzése akadályokba ütközött. Ez a munka november 21-én nyert befejezést azzal, hogy e napon a templomtető hátulsó részére is egy aranyozott rézgombot helyeztek el.

1859. július 25-én pusztító erejű vihar száguldott végig Kecskemét felett. Ez volt a később oly sokat emlegetett „jakabnap vihar”. A vihar rettentő ereje óriási pusztítást végzett a város területén és a toronytetőt is ledöntötte. A szomorú nap emlékezetét így örökítette meg az 1859. év július 27-én tartott egyháztanácsgyűlés jegyzőkönyve: „E jegyzőkönyv jelen hézagát, egy szivrendítő nagyszerű elemi csapásnak följegyzésével s az utókor részére átadásával kéntelen e Tanács betölteni: melly sajnós kötelesség annyival élesebbé metszi fájdalunkat, mert noha e csapás városi-közönségünket csaknem általánosan sulytotta, ezernél több család-ot a város lakói közül a jövő télre élelmétől megfosztott, emberemlékét túlhaladó rombolásának sulyát legfőképp egyházunkkal érezette: — folyó év július 25-kén volt díszes tornyunk megaranyozott gombja föltetetésének 39-dik éves napján, esteli fél hatkor egy borzadást gerjesztő kénkő színű felhőből több mint másfél mért-földnyi szélességben a határban zudultak alá az eddig Kecskeméten a mostani korban sohasem látott sűrű és rendkívüli nagyságu jégdarabok, szinte hallatlan dühös orkánnal párosulva; — csak néhány pillanat műve volt rézzelfedett Torn-nyunk tetőjének, melly 11 öl és 2 láb magas volt levettetése.” (54)

A megrongált toronytető ideiglenes befedéséről még abban az évben gondoskodtak. Végleges befedése azonban csak 1862-ben készült el, ami-ko a torony új, díszes rézsisakot kapott. Ünneplésy keretek között ment végbe a toronygomb feltétele 1862. szeptember 11-én délelőtt 9 órakor, a város előljárói és a különböző vallásfelekezetek képviselőinek jelen-letében.

Egy nyugalmat jelentő félszázad elteltével hatalmas földrengés rázta meg Kecskemét városát, mely a templomon is nagy rongálódást okozott.

1911. július 8-án hajnali 2 órakor történt a katasztrófa, mely annyira megrongálta a templomot, hogy a hatóság elrendelte annak bezárását. Az istentiszteleteket a templom teljes rendbehozásáig az evangélikus templomban tartották. Kada Elek, a város akkori polgármestere a min-ijstériumtól szakértő bizottság kiküldését kérte a templom megvizsgá-lására. A bizottság — miután a vizsgálatot megejtette — azt javasolta, hogy a több tagból álló boltozat közül hármat le kell bontani és ugyan-olyan anyagból, ugyanolyan sulyban és mértékben kell elkészíttetni, amilyenből eddig állott, hogy a templom egészében meglegyen az egyen-súly. (55)

Az egyháztanács azonban úgy határozott később, hogy a templom teljes boltozatát lebontatja és vasbeton boltozattal cserélteti ki. Az erre vonatkozó szerződést Uy Károly építész-mérnökkel meg is kötötte. A munkálatok december 20-ra lettek készen és karácsonykor az istentisztelet már a templomban tartották.

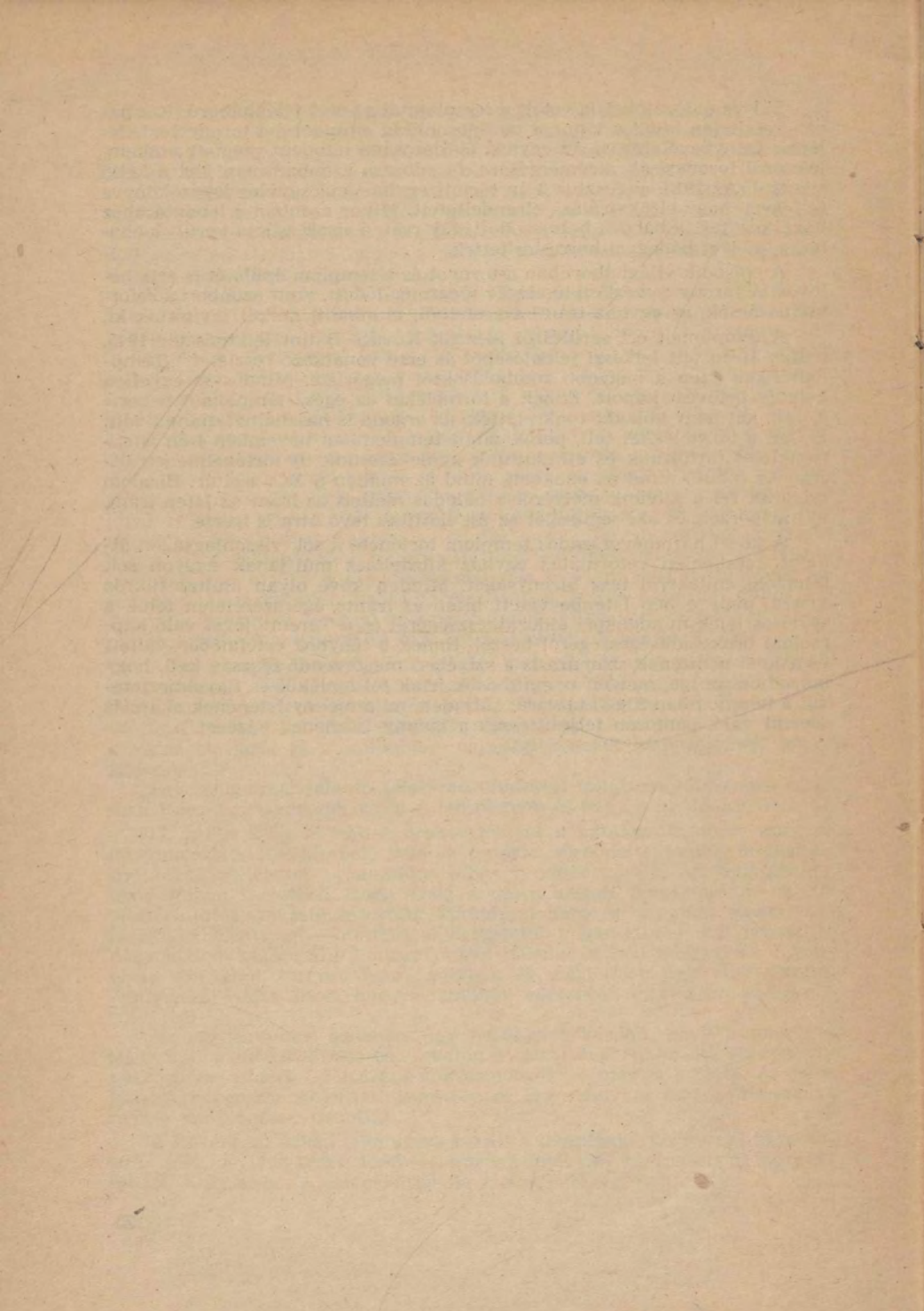
A következő évben lebontásra került a templomot körülvevő kőfalke-rités még meglévő része, melynek anyaga felől úgy határozott az egyhá-z-tanács, hogy abból a helvéciai iskola mellett imaház építtessék.

Súlyos áldozatokat követelt a templomtól az első világháború. Két harang elvitelén kívül a katonai parancsnokság elrendelte a torony rézfede-
lének igénybevételét is. Az egyház előljárósága mindent megtett a műem-
lékszerű toronysisak megmentésére, fáradozása azonban nem járt a kellő
sikerral. Az 1918. augusztus 3-án tartott egyháztanácsgyűlés jegyzőkönyve
feljegyzí, hogy elrekvirálása elrendeltetett. Mikor azonban a lebontásához
hozzákezdtek, a háború befejeződött. Így csak a sisak csúcsa került lebontás-
ra, melyet bádoggal helyettesítettek.

A második világháborúban a tornyot és a templom épületét is érte be-
lövés. A torony faszerkezete eléggé megrongálódott, amit azonban a refor-
mátus ácsok, az egyház iránti szeretetből, munkadíj nélkül javítottak ki.

A templomot ért sérülésről idézzük Kovács Bálint lelkipásztor 1945.
május 31-én tett lelkészi jelentéséből az erre vonatkozó részletet: „Temp-
lomunkat Isten a nagyobb rombolásoktól megőrizte. Mindössze egyetlen
komoly belövést kapott. Ennek a törmelékei az egész templomot beborí-
tották, két nagy ablakát tönkretették, az orgona is használhatatlanná vált.
Ebben a törmelékkal teli, poros, zilált templomban november 4-én isten-
tiszteletet tartottunk és elindultunk gyülekezetünk új történelmének út-
ján. Az induló mind az énekben, mind az imában a XC. zsoltár. Bizalom
csendült fel a szívünk mélyéről a háladás mellett az iránt az Isten iránt,
aki megőrzött és aki segítségét az új, előttünk levő útra is ígérte.”

A közel háromévszázados templom története a sok viszontagságon át-
ment kecskeméti református egyház küzdelmes múltjának nagyon sok
felemelő emlékééről tesz bizonyosságot. Minden köve olyan múltat tükröz
vissza, mely e nép Istenbe vetett hitén és iránta égő szeretetén felül, a
vallásos lélek mindenkori áldozatkészségéről és a Teremtőjével való kap-
csolata örök szükségességéről beszél. Ennek a ténynek értelmében vallott
és a jövő nemzedék számára is a szívében megőrzendő igazság kell, hogy
maradjon az Ige, melyet az építő ősök írtak fel emlékül és figyelmezteté-
sül a templomban függő táblára: „Minden, mi a menny Istenének akaratja
szerint való, pontosan teljesítsessék a menny Istenének házáért.”

JEGYZETEK.

Rövidítések:

- R. 1. f. = Ráday-levéltár fiókja. Az utána következő szám az oklevél jelzete.
- H. = Hornyik János: Kecskemét város története oklevéltárral. Mellette a kötet és lap száma.
- Megjegyzendő, hogy a Hornyik munkájában közölt és idevonatkozó oklevelek mind a kecskeméti ref. egyház levéltárában voltak eredetiben, de később az egyház átadta a városi levéltárnak, ahol a második világháborúban megsemmisültek.
- G. n. = Gondnoki napló, mellette a jelzet száma.

1. Szilágyi: Magyarország története. VII. köt. 398 l. 2. Szappanos Károly: A kecskeméti ref. egyház és iskola története. 8. l. 3. R. 1. f. Eredeti oklevél. E. I/1. 4. A kecskeméti I. számú anyakönyve 56—57 l. 5. H. II. 227 l. 6. H. II. 247 l. 7. H. II. 246 l. 8. H. II. 227—228 l. 9. H. II. 232—233 l. 10. R. 1. f. E. I/2. 11. H. II. 231 l. 12. H. II. 233 l. 13. A kecskeméti egyház I. sz. anyakönyve 57 l. 14. H. II. 131 l. 15. R. 1. f. E. I/16. 16. H. II. 247 l. 17. H. II. 249—251 l. 18. H. II. 252 l. 19. H. II. 252—254 l. 20. H. II. 256—258 l. 21. R. 1. f. E. I/5. 22. R. 1. f. E. I/6. 23. R. 1. f. E. I/7. 24. R. 1. f. E. I/9. 25. H. II. 258 l. 26. H. II. 259 l. 27. H. II. 136 l. 28. H. II. 136 l. 29. H. II. 262—263 l. 30. R. 1. f. E. I/11. 31. H. II. 264 l. 32. H. II. 265 l. 33. G. n. 8/1—2. 34. R. 1. f. E. I/8. 35. G. n. 8/1. 36. H. II. 370 l. 37. G. n. 8/1, 38. H. II. 372 l. 39. G. n. 8/1. 40. R. 1. f. E. I/12. 41. R. 1. f. E. I/13. Ez okmány ajánló sorait Ungvári Gergely így írta alá: „Pest, Pilis, Solt, Nagy es Kis-keres, Tholna, Szekes Fejervár, Somodgy Tartományokban levő reformata Ecclesiákk Generalis Inspector. 42. R. 1. f. E. 3/20. 43. G. n. 8/2. 44. G. n. 8/2. 79 és 31 l. 45. G. n. 8/1. 46. G. n. 8/1. 47—48. R. 1. f. Jelzet nélküli szerződésmásolat, hátlapján Kajali András eredeti levele. 49. G. n. 8/53. 50. 1791. évi egyháztanácsi jegyzőkönyv. 51. 1795. évi jegyzőkönyv. 52. 1802. évi jegyzőkönyv. 53—55. A megfelelő évi egyháztanácsi jegyzőkönyvek.

FÜGGELÉK.

1820. július 25-én feltett és 1859. július 25-én a vihar által ledobott toronygombban talált magyar versek.

A gombhoz, mikor feltétetett.

Arannyal futtatott gombunk! mely ragyogva
Tündöklesz szép tornyunk felett mától fogva!
Majd ha a nagy idő vas foga végtére
Megrontván, nem lehetsz egyházunk díszére,
S a maradék mely itt élni fog helyettünk,
Leszállít a helyről a hová feltettünk:
Kitárván kebeled add által ezeket
A mi időnkéről tett néhány jegyzéseket,
Melyeket az ezer a nyolcszázhusz folytában
Beléd tevénk zárván egy kis ládácskában;
Hadd tudják a késő unokák fiai
Mint voltak Kecskemét mostani dolgai!
De e mellett szép gomb! tedd meg azt helyettünk,
A mit mi már akkor magunk nem tehetünk,
Szíves köszöntésünk add által azoknak,
Kik akkor lakosai lesznek e városnak.
Mondd meg hogy mi hivek voltunk vallásunkhoz,
Istenhez, hazánkhoz.
Kövessék példánkat és legyenek hivek,
Legyenek egymás közt egy lelkek egy szívek,
Igy az Ur, ki e sok szélvészhaborgatta
Hajót elmerülni mind eddig nem hagyta,
Megőrzi ezt mindig, és soha is ennek
Vesztén öröme nem lesz az idegennek.

Polgár Mihály.

A gomb felelete.

Buzgó nép! mely ismét igaz buzgóságod
Egy szép jelét bennem felemelve látod,
Im a vallás feje ruhába felettem
Lebeg örvendezve, hogy uj disze lettem
S vidám ábrázattal nézvéni le felétek,
Köszöni tinatek hogy megtisztelétek.
Buzgó nép! majd mikor a már elköltözött
Atyánkhoz mentek s én fénylek más nép között,
Innen nézvéni gyászos sirhalmaitokat,
A maradéknak, mely tapodja azokat
Magas lakhelyemből vigan kihirdetem,

Hogy én léteemet nektek köszönhetem.
Azt is, hogy e tornyot hoztátok uj fénybe
Uj fákat tevén rá, rézzel fedezvén be,
S hogy e templomra is a fazsindely helyett
Festett cserepekből raktatok fedelet
Megmondom, s hiszem azt hogy unokáitok
Áldani fogják majd meghült poraitok.

Polgár Mihály.

Más szavai a gombnak.

Hiv lelkek! én az ég felé emeltettem
S ezáltal tinektek intőtökké lettem,
Hogy nézzetek ti is az eget egére,
A hol le van téve a kegyesség bére.
A csillag, mely legfőbb helyen fénylik itt fenn
Jegyzi, hogy a kik meghalnak igaz hitben
Tul a csillagokon élnek dicsőségben,
Fénylenek mint fényes csillagok az égben. Dán. 12: 3.
Egy szép vitorla is van itt fenn látjátok,
A mit ez példázol azt is megtartsátok,
A szentegyház Jézus kiseded hajócskája
Nem látszik — de van egy erős vitorlája,
Nem árt annak a szél, bármint neki düljön,
Ne féltsetek tehát hogy az elmerüljön,
Ha pedig e szép jelt zászlónak nézitek
Szent hitünk zászlója jelének hiszitek. Ésa. 11:10.
Harcoljatok hiven ez alatt — vezértek
Nézi harcaitok — megkoronáz értek.

Polgár Mihály.

Oskoláink Conrektora T. Bajó János Úr Versei.

A csillagos Ég szentséges
Urának, kinek Neve
Erős Torony, most a véges
Valóság, ni! mit teve
Tiszteletére? — Tornyának
Mely ujítá tetejét
s Igy diszesíté Urának
Szent Temploma elejét.

Most már á mely sziv buzgobb lett
s Örömmel könyörög ott
Hol addig is örök élet
Forrásával itatott
Azt kéri: Segedelmedet
Isten! mutassa karod
Abban, hogy épületedet
Oltalmaddal takarod.

**A meg égett Várost és Templomait, különösen pedig
a Reformátusok Templomát és Tornyát tárgyazó versek.**

Alcay mértékre.

Alföldi népes Város! ezer veszély
Dult bár falad közt — régi dicső neved
Fenn áll — le hullott hamvad ismét
Fel kele — bús jajait felejtven.

Új fény borítja kormosodott falad'
Pusztánn maradt volt Szent Sionid felett
Diszes tetőt vont a veszéjenn
által esett Kegyesek segédje.

Im a Reformált Hivek erős Hite
Bár Templomának kedveze még az Ég
Hogy a közös csapás ne érje
Szent Sionát örökitni sijjet.

Új fénybe lépett Temploma Szent fala
Mellyet fedez dísz s hasznot adó tserép —
Meg épül a Vallás hazája
s Benne öröm lakik és igaz hit.

Majd réz takarja Tornyá komor falát
Aranyba uszó Gomb koronázza ezt
Fénylő vitorlát a szeleknek
Proba jelül teve Gombja mellé.

Csillag lebeg réz oszlopa felsejénn
Mely biztató fényt küldöz alá reánk —
Tul a nap' a tsillag hazájánn
Vonja nemes kebelünk reményét.

Ékes tanúját gerjedezésinek
Mellyel Te hozzád Néped Uram hajol
Tartsd meg hogy a késő fiaknak
Példa legyen kezek alkotása!

Nemes Kolozsvári István Hites Ügyész Ur versei.

Mint a Nap sugára ott fenn'
Tornyunk arany almája
Tisztánn fővellik értzedbenn
Amaz ha süt reája.
Az Ur Házába is ott benn
Az Ur Szent Tudománnya
Ugy világittson s éleszszen
Minket, Lelkem kívánja!

**Az 1862. évi szeptember 11-én feltett toronygombban
elhelyezett és ma is ott levő vers:
Kecskeméti Emléklapok
Sept 11-én 1862**

Égi költeszetnek szelid istennője
Ki az ifju lelket átcokoltad bennem
Abrándos ajkaddal leheld át mostan is
Lángra gyulladt lelkem.

Segéld őt a gyengét, ha dalt zengeni vágyván,
Vegig fut hurjain a fölhangolt lantnak
Hogy a megzendült dal hü viszhangja legyen
Mit érzelmim adnak.

Végetlen rónaság — zöld pázsitból szövet
Puha takaróval terítve be magát,
Köríti az alföld méltó büszkeségét
Kecskemét városát.

Elfárad a szem is, ha rajta végig néz
S a vágy észrevétlen azon tájra vonja
Hol a nap tűzétől egy sugár toronynak
Csillog villog gombja.

A szabad városnak több tornya mellette
Csonkán úgy áll, mint a szárnya szegett remény,
Melynek azon vágya, hogy célját elérje
Semmisülésbe mén.

Csak a sugár torony, fénylő réz fődéllal
Emelkedik büszkén az éghez a légből.
Ezerszerű fényel rezg, midőn a nap rá
Reggeltől estig néz le.

Hüszöl a földmives szekere árnyában
Ahon virágzásról álmodik éppen,
Álomba merül a zsibongó méheknek
Méla zenéjében.

A kobor vaddarázs elzsong füle mellett;
Földre s meglátva virágzó városát,
Büszkén kigyul szeme s a csend hallja szíve
Hangos dobbanását.

Mért lobban szemedben honfi! remény sugár?
Miért dobban oly büszkén az a merész kebel?
Nem lebbent még fel a jövő percről sem a
Titok rejtő lebel.

Nem ön erőd által virágzó városod
Dicsőség Istene, tied csak a munka,
S az a hatalmas kéz, a ki adta, ép úgy
Elvenni is tudja.

Sötét szürke fátyolt
Kék fodorral szegve
Látatlan kéz von az égen
Nyugotról keletre.

Elhalványult a nap
Egész világ reszket
Fölrriadott nyugtalanság
Tölti el a keblet.

Csendes sóhajt hajt a
Forró szellő szárnya;
Vétkezett tán a természet
A bűneit most bánja.

Majd sejtelmes moraj
Kél nap nyugat táján
Jő a vihar vad dalt zengve
Vészes orgonáján.

Még egy perc s földult lesz
A természet arca,
Bösz elemek kelnek rajta
Élet halál harcra.

A sejtelmes moraj
Erős dübörgés már
A természet halk imája
Dühös szélvésszé vál.

Bátran zudul, mert nincs
Akadálya néki,
A fölzilált fa lombokat
Szilaj dühvel tépi.

Porát pedig a föld
Veri föl az éghez
Panaszolni, mit a vihar
Viszen rajta véghez.

De nem juthat föl a
Jó éghez a panasz
Irigy színű kék fölleggel
Betakarva van az.

Megsemmisül ottan
Hogy vigaszt nem nyerhet,
Omló vízzel hulló jéggel
Leveri a felleg.

Lent a hideg jégszem
A föld minden tagját
Végigvágja, pusztán hagyva
Mindenik fa ágát.

Ordít a vad orkán
Összeolvad véle,
A jéggolyók pattogása,
Pokoli zenéje.

Meghasad a fölleg
Keble és a földre
Látatlan kéz gyorsan onnan
Láng élű tört döf le.

A föld mivel nem tud
Ellenállni többet,
A nyomor vég fellegével
Tompá zajjal nyög fel.

Hallgat a természet elhalt a bösz vihar
Csendes szél lebben a tarlott vidéken át
Halk viszhangja ez a viharnak, vagy a föld
Panaszolja kinját.

Elterülten nyugszik a föld, az ős anya
De éltető keble most hideg koporsó.
Halvány sugárral részvétellel rezg rajta
A nap a lenyugvó.

A földmives némán levert kebellet áll
Földult reménye közt s titkos vággyal tekint
Arra hol véli, hogy a nagy Isten háza
Vigaszul felé int.

Megdöbben és szeme élesebben mered
A távolba s lelkét félelem elfogja
Mert nincs ott hol baját panaszolni szokta
Szentegyháza tornya.

Sok képet üdvöset megteremtett a mult,
Mint a jelen keze bus romladékká tön,
De idő teltével a romba dőlt üdvös
Ujját sött szebbé tön.

A sugár torony is — küzdéssel építvén
A dicső mult s melyet rommá tön a jelen
Most újra magaslik és büszkébben ragyog
A fény tengerében.

Törhetetlen akarat, mit a vallásosság
Ezrek kebelében tetté olvasztott át,
Isten segélyével újra fölemelte
E szentegyház tornyát.

Kegyes Istenünk a virágzás angyalát
Küld el határunkra teremő áldással
Hogy arany kalászos rónán csillogjon ez
Századokon által.

Írta Tóth Ignác, a költészeti osztály növendéke.

